

Zingen:

- Psalm 118, 7 en 8

Lezen:

- Genesis 28, 10-22
-

Leden van de jeugdvereniging, vrienden, vriendinnen.

Vorig jaar hield ik mijn zevende inleiding. Zeven is het getal van de volheid. Die inleiding moest dan ook mijn laatste zijn. Dit voornemen is echter in duigen gevallen. Vanavond, bij wijze van toegift een achtste inleiding. Noem het een epiloog.

Vorig jaar heb ik in mijn inleiding stilgestaan bij de ontwikkeling van de christelijke kerk, door de geschiedenis, naar het heden. Ook heb ik me toen afgevraagd of de kerk in West-Europa, in Nederland nog toekomst heeft. Van groot belang voor die toekomst was het belijden, het getuigen, het nederig gaan in het spoor van Gods wet.

Het verhaaltje van vandaag gaat eigenlijk over dezelfde thematiek. Hoe staat de Nederlandse kerk er in onze tijd voor? Heeft zij nog toekomst? De vorm en de stijl van de inleiding zijn – het is per slot van rekening een epiloog – geheel anders dan vorig jaar.

Vooraf, opdat ik niet van plagiaat, diefstal of andere frauduleuze praktijken beticht kan worden, opdat ik niet op enigerlei wijze met andermans veren zou ponken, meldt ik dat mijn inleiding sterk geïnspireerd is door een preek die ik op internet eens luisterde. Het was één van de drie preken die online staan van wijlen dr. W. Aalders – een man voor wie ik grote bewondering heb. Het is één van de fraaiste en ingrijpendste preken die ik ooit gehoord heb. Omdat bij het maken van deze inleiding enige haast geboden was heb ik deze preek als leidraad gebruikt voor mijn epiloog. Voor alle duidelijkheid, weest niet bevreesd: ik heb de preek niet gekopieerd! Het is een eigen bewerking met flink wat toevoegingen ervan.

Centraal staat vanavond Hebr. 11 vers 21, waar staat: “Door het geloof heeft Jakob, stervende, een iegelijk der zonen van Jozef gezegend, en heeft aangebeden, leunende op het opperste van zijn staf.” Om deze tekst in het juiste licht te stellen is het nodig dat we met elkaar lezen Genesis 28 vanaf vers 10. We lezen **Genesis 28 vers 10 en volgende**.

EEN BELIJDENIS IN EGYPTE - INLEIDING

Vrienden en vriendinnen. De Bijbel geeft zin en betekenis aan haar eigen geschiedenissen. In het elfde hoofdstuk van de Hebreënbrieff treffen we een aantal geloofsgetuigen uit het Oude Testament. Eén van die getuigen is Jakob, de bekende aartsvader over wiens leven Mozes in het Bijbelboek Genesis enkele hoofdstukken schrijft. Deze hoofdstukken zijn in de Hebreënbrieff samengevat, samengebald, in slechts één vers. In dit ene vers vinden we het, vanuit het Nieuwe Testament bezien, meest wezenlijke uit het leven van Jakob.

Wat lezen we van Jakob? *“Door het geloof heeft Jakob, stervende, een iegelijk der zonen van Jozef gezegend, en heeft aangebeden, leunende op het opperste van zijn staf.”* Wanneer ik deze tekst deconstrueer, sta ik eerst stil bij dat, ietwat merkwaardige, zinsdeel: *“leunende op het opperste van zijn staf.”* Daarna wil ik aandacht vragen voor het eerste deel van het vers. Ten slotte betrek ik het op het hier en nu.

I De staf

Hij leunde op het opperste van zijn staf. Zoals jullie ongetwijfeld weten was Jakob één van de drie aartsvaders. Van deze drie aartsvaders was hij bij uitstek de reizende, de trekkende. De reisstaf is typisch voor Jakob. Waar Izak ons geschilderd wordt als de zittende en Abraham pas op 75-jarige leeftijd uit Ur der Chaldeeën wegtrok is Jakob reeds vanaf zijn jonge jaren op reis. Jakob moest op de vlucht voor zijn broer Ezau. Hij belandt in Bethel. We hebben gelezen hoe hij daar zicht krijgt op de poort des hemels. En daardoor op het vaderhuis, en wat meer is: op de Vader. In de Vader heeft hij de Zoon gezien en in de Vader en de Zoon ook de Heilige Geest.

Door dit visioen, door dit uitzicht is Jakob definitief een reiziger, een pelgrim geworden. Op de aarde kan hij zich nergens meer thuisvoelen. Hij is een vreemdeling, een bijwoner. Dat komt, trouwens, niet zozeer door de aarde en alles wat we daarop ervaren en meemaken, als wel door dat hemelse uitzicht op het vaderhuis met zijn vele woningen, het hemelse Jeruzalem, de berg Gods die boven is. Daarom gehoorzaamd Jakob steeds weer aan de oproep van God: *“maak u op en trek op”*. Daarom is Jakob gedwongen de reisstaf telkens weer in de hand te nemen.

De staf verzelt Jakob op al zijn reizen. Jakob werd door die staf herinnerd aan het Bethelvisioen, aan het uitzicht op de poort van de hemel, aan zijn pelgrimsbestaan, aan het leven uit de beloften Gods. Die staf is het handtastelijke woord van God. De gedaante waaronder hij de Heere Christus ervoer. Christus, die hem op de weg had gebracht, die zichzelf later noemde: de weg, de waarheid en het leven. Deze staf geeft Jakob dan ook vastheid en zekerheid op al zijn reizen. Gods woord, Gods beloften zijn immers vast en zeker.

II Zegen en aanbidding

De laatste reis van Jakob was de reis naar Egypte. Ik durf wel te zeggen dat dit de diepste en zwaarste tocht uit zijn leven geweest moet zijn. Allereerst wel omdat hij voortgedreven werd uit het Kanaän van de belofte. En in de tweede plaats omdat nu juist Egypte géén plaats was voor een pelgrim. Van het land Kanaän zou je kunnen zeggen dat het een land is waar je je als gelovige nog wel enigszins thuis zou kunnen voelen. Het is een land waar de mens, vanwege de geografische gesteldheid, als vanzelf een reiziger wordt. De bodemgesteldheid van Israël dwingt een schaapherder tot reizen. Hij wordt door omstandigheden gedwongen de staf in de hand te houden en van kracht tot kracht steeds voort te gaan. Anders gezegd: het leven in het land Kanaän is eerder een leven dichtbij het woord en de beloften van God.

Hoe anders is dat in Egypte. Ik heb geprobeerd uit te zoeken in welk jaar Jakob naar Egypte is gegaan. Volgens mijn eigen berekening moet dat in het jaar 1877 voor Christus geweest zijn, onder de regering van Faraó Sesostris III. (De exodus moet dan rond 1400 voor Christus aan het einde van de regering van farao Thoetmosis IV geweest zijn.) Er zijn bronnen die deze berekening ondersteunen. Er zijn echter ook chronologieën die de komst van Jakob veel later plaatsen. Hoe dat verder ook zij, het moge duidelijk zijn dat de Egyptenaren in die tijd tot de machtigste volkeren ter aarde behoorden. De genoemde Sesostris III is de eerste geweest die een kanaal rond de grote watervallen van de Nijl in het zuiden van Egypte aangelegd heeft. De techniek stond dus op een ongekend hoog peil. Denk ook maar aan de machtige mastaba's en piramides die overal in Egypte verzezen. Trouwens, Sesostris III, al liet hij ook een piramide bouwen, is de eerste farao geweest die zich in een rotsgraf heeft laten begraven. De handel zowel in het zuiden als het noorden floreerde. Het is ook in deze periode dat grote ontwikkelingen plaatsvinden op het gebied van de drainage van landbouwgrond langs de Nijl. Op taalkundig terrein wordt het hiërogliefenschrift in hoog tempo verbeterd. De literatuur – vooral de propagandaliteratuur - beleefd hoogtijdagen, geschriften uit deze periode zijn onder andere: “De profetieën van Neferti”, “De instructie van Amenhet”, “Hymnen op Sesostris III, “Het verhaal van Sinuhe” en de “Loyalistische Instructie”. Voor degenen die in de geneeskunde geïnteresseerd zijn: baanbrekende behandelmethoden werden ontdekt. Een Egyptische tandarts, bijvoorbeeld, deed in niets denken aan die barbaarse beul uit de Fata Morgana in de Efteling. Nee, men slaagde er toen reeds in gaatjes en kiezen op te vullen met goudlijm. Een ander voorbeeld van een medische ontwikkeling is de spalk ten behoeve van het herstel van botbreuken.

Egypte was, kortom, een land waar het vasthouden van een staf eigenlijk belachelijk is. Niet voor niets is de schaapherder de Egyptenaar een gruwel. Egypte is het land van de welgebaande wegen, van de vestingen, van de steden, van de schuren, van de rijkdommen, van het geld, van de macht van wetenschap en cultuur. In Egypte wordt de mens vastgepind in de menselijke ruimte, in de menselijke maat. De gelovige mens vervreemd er maar al te snel van het Bethelvisioen dat verbindt met Christus. En dat zal Jakob zich terdege gerealiseerd hebben.

Het zal hem verdriet gedaan hebben dat hij zijn zoon Jozef daar zag verwereldlijken. Tot grote hoogte was hij geklommen. Getrouwd met de dochter van een Egyptische priester. De twee zonen, Manasse en Efraïm, zullen als Egyptische prinsjes opgegroeid zijn, onderwezen in de Egyptische wijsheid. Wie zal in hen nog de nazaten herkent hebben van Abraham en Izak? Zo ziet Jakob gedurende de 17 jaar dat hij in Egypte leeft zijn nageslacht, zijn kroost, steeds verder verwijderd raken van het Bethelvisioen. De poort van de hemel raakt steeds meer op de achtergrond. Het vaderhuis lijkt zich de sluiten.

Zo ziet Jakob zijn einde naderen. En dan, dán, zo zegt de Hebrëënbrieffschrijver: “heeft Jakob, stervende, een iegelijk van de zonen van Jozef gezegend, en heeft aanbeden, leunende op het opperste van zijn staf.” Wat gebeurd er? Jakob is op de rand van zijn bed gezeten, leunt op zijn staf, en heeft Jozef en zijn twee zonen bij zich geroepen. En? Jakob heeft hen gezegend. Hij heeft hen de goede boodschap gebracht. Nog eenmaal in zijn ouderdom is Jakob een profeet van het Evangelie geworden. Hij heeft de naam van de God van Abraham, Izak en Bethel, nog eenmaal, in geest en kracht, verkondigd in het bijzijn van die verwereldlijkte Egyptische prinsjes. Zij horen hier wat ze in gans Egypteland niet hadden kunnen horen. Ze horen de stem van de levende God, de stem van het Woord.

Deze zegening, zo lezen we, gaat over in aanbidding. Daarbij mogen we gerust denken aan de tempeldienst. Het is, alsof in Egypte heel even een tempel opgericht wordt voor de Heer. Nog eenmaal moet Jakob gesproken, geprofeteerd, gejubeld hebben. Steunend op zijn staf het zicht op de poort des hemels herkrepen, als zou hij het met de 118^e psalm gezegd hebben: “Dit is, dit is de poort des HEEREN: / daar zal ’t rechtvaardig volk door treên, / om hunnen God ootmoedig ’t eren / voor ’t smaken zijner zaligheên. / Ik zal Uw naam en goedheid prijzen: / Gij hebt gehoord, Gij zijt mijn geest / door Uw ontelb’re gunstbewijzen / tot hulp en heil en vreugd geweest.”

En dan, nadat hij ook zijn eigen zonen gezegend heeft, staat er zo treffend dat hij zijn voeten op zijn bed legt. Die reizende voeten, ze krijgen rust. Jakob geeft de geest. Die heimwee hebben komen thuis.

III Hier en nu?!

Jullie mogen best weten dat ik in de collegebanken van de Erasmus Universiteit, menigmaal in vertwijfeling, heb moeten denken aan deze geschiedenis. Dat ik me vervreemd en afgesneden voelde van de persoonlijke beloften van God. Op die momenten ontwaarde ik een treffende overeenkomst tussen het Egypte van bijna 4000 jaren geleden met het Nederland, het West-Europa van nu.

We leven in een moderne welvaartsstaat waarin de mens bijkans alles mag, weet en kan. Wetenschap, techniek, handel, literatuur, landbouw en geneeskunde bloeien. Waar mensen honderd jaar geleden niet verder vooruit konden zien dan één dag of één week, en daarom veel meer door de omstandigheden gedwongen werden op God te vertrouwen, staan onze agenda’s boordevol. Het leven zonder God, zonder Bijbel, zonder belofte is héél goed mogelijk. Sterker nog, het opnemen van die staf van het Woord wordt ronduit belachelijk gevonden.

Maar, waar komt Nederland, geestelijk gesproken, vandaan? Ik geef drie citaten. Het eerste is tamelijk bekend. Het is van prins Willem van Oranje op een moment dat het met de ‘Nederlandse’ opstand zeer slecht gesteld stond. Hij kreeg een brief waarin stond dat het land ontruimen het enige was dat hem te doen stond, tenzij hij “met eenigen magtigen Potentaat in een vast verbond getreden mogt zijn”. Willem van Oranje schrijft dan terug: “Hierop willen wij niet laten u voor antwoord te geven dat, aler wij ooit deze zake en beschermenis der Christenen en andere verdrukten in dit land aangevangen hebben, wij met de Alleroppersten Potentaat der Potentaten zulk een vast verbond hebben gemaakt, dat wij geheel verzekerd zijn dat wij, en alle degenen die daarop vastelijk betrouwen, door Zijn geweldige en machtige hand ten laatste nog ontzet [bevrijd] zullen worden, (...) zonder nochtans dat wij middelerwijl eenige andere middelen, die de Heer der Heirscharen ons toegeschikt heeft, hebben (...) laten voorbijgaan.”

Het tweede citaat komt van dominee Bogerman die schrijft over prins Maurits van Oranjes sterfbed: “En toen ik de Prins daarna enkele gedeelten uit Gods Woord voorgehouden had, waar degenen die zulks doen, genade en vergeving beloofd wordt, deed zijne Vorstelijke Genade de volgende belijdenis: “Ik heb gezondigd.” En terwijl hij dat terstond herhaalde, sprak hij nogmaals met grote ontroering: “Ik heb grotelijks gezondigd”, en daarbij stonden de tranen in zijn ogen. (...) Toen beleed zijne Vorstelijke Genade zijn geloof met de volgende woorden, die hij met gevouwen handen uitsprak: “Ik neem mijn toevlucht tot de genade en grote barmhartigheid van God. En ik geloof, dat de Heere Christus voor mij aan het kruis gestorven is. Daarop stel ik al mijn vertrouwen.”

Het derde citaat komt van de biografie van Michiel de Ruyter. Deze biografie, Brandt, schrijft: “Zijn ongeveinsde godvruchtigheid vertoonde zich in al zijn bedrijf. Geen Christenheid kon God méér vrezen, eren, liefhebben, betrouwen, en de godsdienst met meer ijver behartigen. Het luisteren naar predikatiën, dat hij niet licht verzuimde, was zijn hoogste vermaak. En hij streed zowel met gebeden als wapenen: beginnende nooit een zeegevecht voordat hij God eerst in zijn kajuit om Zijn hulp en zegen had aangeropen.”

Vrienden en vriendinnen, wij zijn in deze tijd langs vele omzwervingen door de geschiedenis terechtgekomen in Egypte. We kunnen en weten en doen zoveel. Maar, dat uitzicht, dat roepende uitzicht, dat ons vreemdelingen maakt op de aarde, dat ons heimwee geeft naar een ander Jeruzalem, het raakt zo ver, zo ver weg. Dreigt de gemeente niet te sterven als Jakob in Egypte?

Maar als er dan zo'n grote wolk van getuigen rondom ons is, zal er dan weer, ook in déze wereld en in déze tijd, Evangelieprediking zijn? Zal het Woord weer in geest en kracht aan de Manasses en Efraïms van deze tijd verkondigd worden? Zullen er nog Jakobszonen zijn, een vroom geslacht dat zijn wet betracht en Hem zoekt met verlangen?

Het zal er niet zijn.

Het zal er niet zijn, tenzij wij leunen op de staf van het Woord. Niet op onze geloofsbeleving. Niet op ons gevoel. Maar op het Woord dat God ons zelf in handen geeft als een staf die herinnerd aan het uitzicht op de gekruisigde en opgestane Heer. Zo, leunend op die staf, mogen we God aanbidden. Dan is er woordverkondiging, dan is er evangelieprediking, dan is er getuigenis, dan is er belijdenis in het Nederland van nu. Dan klinkt de lofzang uit het duister omhoog.

EEN BELIJDENIS IN EGYPTE - VRAGEN

Vraag ter inleiding

- Bespreek de verhouding tussen de geschiedenissen van Jakob uit Genesis en het ene vers uit Hebreëen 11.

Vraag ad hoofdstuk 1: De staf

- Welke functie heeft de staf in Jakobs leven?
- Wat betekent deze staf voor de kerk? (Cf. de Reformatie.)
- Wat betekent deze staf voor ons?

Vraag ad hoofdstuk 2: Zegen en aanbidding

Jakob reisde van Kanaän naar Egypte.

- Noem een aantal belangrijke verschillen tussen Kanaän en Egypte voor een gelovige. Gebruik in het antwoord ten minste vier kenmerken van het Egypte ten tijde van Jakob.
- Welk effect heeft het verblijf in Egypte op Jakob en zijn nageslacht?
- Wat gebeurt er op het sterfbed van Jakob?

Vraag ad hoofdstuk 3: Hier en nu?!

- Bespreek de overeenkomsten en verschillen tussen 'Kanaän', 'Egypte', 'Nederland in vroeger tijd' en 'Nederland anno nu'.
- In mijn inleiding heb ik over het volgende niets gezegd. Niettemin wil ik het aan de orde stellen. Je zou kunnen beargumenteren dat het 'reformatorische wereldje' het 'Kanaän' en de 'wereld' c.q. het 'niet-reformatorische wereldje' het 'Egypte' is. Geef een aantal argumenten vóór deze argumentatie.
- Toch is er wel iets in te brengen tegen de analogieredenering uit de vorige subvraag. Hoe kunnen de 'hotspots van gereformeerdheid' ook 'Egypte' zijn?
- Zal er nog evangelieprediking zijn in déze wereld en in déze tijd? Zo ja, hoe en waarom? Zo nee, waarom niet?
- Ik zei: "Dan is er woordverkondiging, dan is er evangelieprediking, dan is er getuigenis, dan is er belijdenis in het Nederland van nu." Welke rol speelt die woordverkondiging, die evangelieprediking, dat getuigenis, die belijdenis eigenlijk in jouw leven? En wat vind je daarvan?